

حاج میرزا ابوطالب اصفهانی

مؤلف حاشیه شرح سیوطی

علامه حاج سید محمد علی روضاتی

المیرزا أبو طالب الأصفهانی

المیرزا أبو طالب الأصفهانی، عالیم آدیب و هنرمند اسلامی است که حاشیه اش بر شرح سیوطی، نوشته جلال الدین عبدالرحمان سیوطی از کتب درسی طلاب علوم دینی، مورد استفاده ادبیان است.

نویسنده در مقاله حاضر با بررسی آثاری که به شرح حال مختصر ابوطالب اصفهانی پرداخته اند و نیز نسخه خطی بجامانده از حاشیه ای سیوطی، به معرفی و بیان شرح احوال او می پردازد. پس از بیان آثاری که به ذکر شرح حال مختصر ابوطالب اصفهانی پرداخته اند، کیفیت نسخه خطی حاشیه ای سیوطی مورد بررسی قرار می گیرد.

چکیده: میرزا ابوطالب اصفهانی دانشمندی است که حاشیه اش بر شرح سیوطی، نوشته جلال الدین عبدالرحمان سیوطی از کتب درسی طلاب علوم دینی، مورد استفاده ادبیان است. نویسنده در مقاله حاضر با بررسی آثاری که به شرح حال مختصر ابوطالب اصفهانی پرداخته اند و نیز نسخه خطی بجامانده از حاشیه ای سیوطی، به معرفی و بیان شرح احوال او می پردازد. پس از بیان آثاری که به ذکر شرح حال مختصر ابوطالب اصفهانی پرداخته اند، کیفیت نسخه خطی حاشیه ای سیوطی مورد بررسی قرار می گیرد.

کلیدواژه: اصفهانی، میرزا ابوطالب؛ شرح سیوطی (کتاب)؛ اصفهانی-زنگی نامه؛ ادبیان قرن ۱۳.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَوةُ اللَّهِ

عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَعَتْرَتِهِ الطَّاهِرِينَ.

حاج میرزا ابو طالب اصفهانی که بحق دانشمندی محقق و ادبی مدقق بوده نویسنده حاشیه‌ای است بر کتاب البهجه المرضیة فی شرح الألفیة تأليف جلال الدین عبد الرحمن سیوطی (متوفی به سال ٩١٠) از حفاظ معروف اهل سنت که اثر مذکورش به نام شرح سیوطی یا با تخفیف کامل سیوطی از کتب درسی طلاب علوم دینیه و بخصوص در نزد محصلین عراقین (ایران و بین النهرين)، بیش از طلاب اهل سنت مورد توجه بوده و خود شرحی است بر ارجوزه الفیه ابن مالک معروف (م ٦٧٢) در علم نحو.

حق این است که حاشیه میرزا ابو طالب از نویسنده‌اش بسیار معروف‌تر و مشهورتر است؛ یعنی این حاشیه را از زمان تأليف به سال ١٢٢٣ تا حال هر طالب علمی دیده و شناخته و از آن بهره برده است بدون اینکه از حالات مؤلفش جز نامی بداند، حتی نوعاً نمی‌داند که این نویسنده اهل اصفهان و از مفاخر این سامان است، و تا آنجاکه راقم سطور جستجو کردۀ متأسفانه نام پدر و دودمانش نیز ناشناخته‌اند، و سوای یکی از نوادگانش که در آخر این مقاله اورایاد می‌کنیم دیگر هیچکس از خاندان این دانشمند را تاکنون نشناخته‌ایم، و از قضاتاریخ وفاتی هم که از او به دست آمده تقریبی است و محل درگذشت و تربت او نیز مجھول است، اما کتابی که ساخته و پرداخته به تنها چیرگی نویسنده‌اش را در بسیاری از علوم ادبی گواهی صادق و برهانی لامع است.

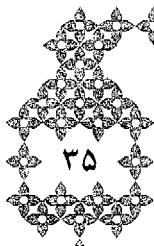
با این همه، برخی از ارباب تراجم احوال خواسته‌اند چند سطری درباره او بنویسنده که آنهم خیلی رسمی و سطحی است.

اینک ما آنچه در یک فرصت اندک درباره این عالم فرزانه و فاضل یگانه که حقاً از مفاخر اصفهان بخصوص در این اعصار اخیره بوده به دست آورده‌ایم ذیلاً می‌نگاریم، و امیدواریم که دانشمندان خیر و محققان بصیر با پی‌گیری بیشتر، گوشه‌های تاریک زندگانی این نابغه زمان را به دست آورند و منتشر سازند-والله الموفق والمعین.

به نظر می‌رسد نخستین کسی که ترجمه حالت مختصری از مرحوم میرزا ابو طالب نوشته، همانا

شیخ مشایخنا العلامه الكبير آية الله سید ابو محمد الحسن صدر الدین الموسوی الكاظمی،^۱ است که چند سطری در این خصوص در کتاب نقیس خود تکملة أمل الامل نگاشته و اگر چه این کتاب مهم

۱. ولادت آقاسید حسن صدر شیخ مشایخنا العلامه الكبير آية الله سید ابو محمد الحسن صدر الدین الموسوی الكاظمی، ۱۲۷۲، وفات ۱۳۵۴.

در تراجم علماء امامیه هنوز به طبع نرسیده و نسخه خطی آن نیز اینک در دسترس اینجانب نیست
لکن شیخنا العلامه صاحب الذریعه^۱ در کتاب الکرام البرة (ص ۳۹) به این مطلب تصویر نموده، و
عبارت شنیده است:

الميرزا أبو طالب... من العلماء الأجلاء الأدباء. تلمذ على السيد على مؤلف الرياض، له
حاشية البهجة للمرضية في شرح الألفية فرغ منها سلخ ج ۲-۱۲۲۳. وله تصانيف أخرى، ذكره في
التكاملة.

بقیه این عبارت پس از این نقل خواهد شد، و البته مقصود از التکمله همان کتاب تکملة امل الامل
است که یاد کردیم.

وبه عقیده راقم این سطور شرح حال مختصری که در کتاب أعيان الشیعه (ج ۶، ص ۴۴۹، ط ۱)
لسد مشایخنا الحجۃ الأمین العاملی (طاب ثراه)^۲ آمده است اگرچه به مأخذ تصویر نفرموده لکن
آن نیز منحصراً مأخوذاً از همان تکمله آقای صدر است؛ چنانکه از مضمون کلامش پیداست، گوید:

الميرزا أبو طالب صاحب الحاشیة على شرح السیوطی على الفیہ ابن مالک فی النحو. فرغ منها
سلخ جمادی الآخرة عام ۱۲۲۳. هو عالم فاضل بارع ماهر بالآدب متکلم فقيه لغوي نحوی
تفسر محدث من أجياله تلامذة السيد صاحب الرياض له مصنفات كثيرة لا يحضرني تفصيلها.

شایان توجه است که پس از طبع و نشر مجلدات اولیه اعیان، مرحوم حاج شیخ عباس محدث
قمره اللہ^۳ بسیاری از مطالب آنها در کتاب مهم خود الکنی والألقاب با تصویر یا بدون آن وارد
کرده و از جمله عین عبارت منقول فوق را تقریباً کم وزیاد نقل ولکن مأخذ خود را نوشته است
(ج ۳، ص ۱۹۱، ط ۲)؛ کاری که سید الأعیان هم قبل از او کرد!

اما اینکه سید صدر مطالب را ز جانی نقل کرده یا خود ارجاعاً نوشته است تاکنون برای اینجانب
معلوم نگردیده، آنچه شایان تذکر و بسیار هم مهم است اینکه هیچ یک از بزرگانی که برای صاحب
عنوان ترجمه‌ای نوشته‌اند اعم از آنها که فوقاً یاد کردیم و غیرهم مانند شیخنا العلامه المدرس

التبیریزی^۴-قدس الله روحه- در ریحانة الأدب (ج ۴، ص ۱۲۱) که فقط مطالب اعیان والکنی والذریعه
ربابه پارسی در آورده مطلقاً از موطن و مولد او خبر نداشته و تنها عنوانی که برایش نوشته‌اند «میرزا
أبو طالب» است، با اینکه از حسن اتفاق و بخت مساعد خود آن‌جانب به این موضوع بسیار مهم در
کتاب نفیس عزیزش حاشیه سیوطی، در مبحث غیر منصرف، تصویر فرموده است، آنجاکه گوید:

وأصحابها علم بلدة في إيران هي موطننا ومحل إقامتنا، وهي معربة من سپاهان أي العساكر
فأبدل سينها المفتوحة عند التعريب صاداً ساكنة وألحق في أولها ألف ل لإبتداء بها وقلب الباءُ
العجمية بالباءِ العربية، والمشهور قلبُ بائها بالفاءِ. قيل إنما سنت ب لأنها كانت منشأ الجنود
والعساكر قبل هذا الزمان، وسپاه بالعربية الجُدُود سپاهان جمُوعة (صفحة ۲۳۶، نسخه مطبوعه
سنة ۱۲۹۰).

چنانکه ملاحظه می شود مرحوم میرزا ابو طالب خود در کتابش به موطن و محل اقامتش که اصفهان بوده تصریح نموده و کسانی که اورادر کتب تراجم خود نوشته اند به این مطلب واقع نگردیده و فقط به ذکر نامش قناعت کرده اند، لکن عالم فاضل جلیل القدر آقای حاج شیخ ضیاء الدین حدائق معروف به ابن یوسف شیرازی - دام عمره - در جلد دوم کتاب نفیس خود فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار (ص ۳۲۹، ط طهران) که نسخه ای خطی از حاشیه سیوطی مورد بحث را که به سال ۱۲۶۰ کتابت شده معرفی کرده اند درباره مؤلف آن گویند:

نگارنده این تعلیقه و حاشیه حاج میرزا ابو طالب اصفهانی از علماء قرن سیزدهم هجری و معاصر بافت چلیشه قاجار بوده و به سال ۱۲۲۳ تألیف آن به پایان رسیده... در کتب رجال و سیر به شرح حال این مؤلف و مؤلفات ایشان دست نیافتم.

در کلام آقای ابن یوسف او لا تصریح به حاجی بودن و ثانیاً به اصفهانی و ثالثاً از علماء بودن صاحب عنوان شده لکن مأخذی ذکر نکرده اند، شاید یادداشتی در آغاز و انجام نسخه خطی بوده است، یا اینکه در برخی از چاپهای متعدد حاشیه چنین مطالعی از طرف ناشرین نوشته شده باشد، و آقای حاج مشار - آیده الله تعالی - نیز که در کتاب مؤلفین کتب چاپی (ج ۱، ص ۱۷۴) دو سطری راجع به صاحب عنوان آورده تنها مأخذ خود را کنی و القاب محدث قمی ذکر کرده، لکن عنوان را میرزا ابو طالب اصفهانی متوفی ۱۲۳۷ قرارداده اند که واضح است اصفهانی بودن و سال فوت در کتاب مرحوم محدث قمی نیامده ولا بد از جلد ششم الذریعه (ص ۲۹) گرفته اند، چه شیخنا العلامه الطهرانی در آنجا گوید:

الحاشية عليها [يعنى على البهجة المرضية] للميرزا أبي طالب الأصفهانى الفاضل الأديب المتوفى في طريق الحج (۱۲۳۸) فرع من التأليف في آخره ۱۲۲۳-۲.

سپس در غلطنامه همان جلد ششم آمده است که ۱۲۳۸ خط و صواب آن ۱۲۳۷ است. و در اینجا لازم است به این مطلب نیز تذکر دهیم که صاحب ریحانة الأدب بدون توجه به غلطنامه ذریعه سال فوت را طبق متن آن کتاب ۱۲۳۸ نوشته، و از شیخنا العلامه مرحوم آقا میرزا محمد علی معلم^۷ حبیب آبادی - قدس الله نفسه - کمال تعجب را داریم که آن مرحوم با عنایت کاملی که به کتاب ذریعه داشته چگونه از این غلط چاپی غفلت نموده و نسخه خود را طبق غلطنامه تصحیح نفرموده و چند سطر معمولی که راجع به صاحب عنوان در مکارم الآثار نوشته ذیل وقایع ۱۲۳۸ آورده و متأسفانه مانیز به هنگام طبع جلد چهارم آن کتاب (ص ۱۰۶۱) اعتماداً عليه رحمه الله تحقیقی نکرده و توضیحی نداده ایم.

جلد ششم ذریعه به سال ۱۳۶۶ طبع و منتشر گردید و مأخذ مؤلف در مورد تاریخ وفات میرزا ابو طالب بر ما مجهول بود تا اینکه ده سالی پس از آن جلد اول کتاب نقباء البشر صاحب الذریعه چاپ شد

^۷. تولد مرحوم معلم حبیب آبادی ۱۳۰۸ وفات ۱۳۹۶

وبه دستمان رسید و دیدیم که در آنجا پس از عبارت سابق الذکر (در ص ۱) یعنی بعد قوله : «ذکرہ فی التکملة»، گوید :

وتوفی في طریق الحج ۱۲۳۷ كما أرثه معاصره السید حسن الموسوی الاصفهانی، فقد استنسخ حاشیته المذکورة في ۱۲۳۹ وكتب على ظهرها تاریخ وفاة المؤلف انه قبل ذلك بستین و النسخة باصفهان عند حفید کاتبها السید مصلح الدین بن محمد تقی المعروف بالمهدوی.

بادیدن این موضوع در کرام حل مشکل مأخذ تاریخ وفات شد، اما باز چنانکه ملاحظه می شود مؤلف در این شرح حال-از روی غفلت یا اختیاط به اصفهانی بودن میرزا ابوطالب هیچگونه اشاره ای نفرموده است.

با وجود الفت و مصادقتی که ۳۵ سال است بین اینجانب و جناب سید فاضل صالح محترم آقای حاج سید مصلح الدین مهدوی - سلمه الله تعالی - برقرار بوده چون تصور حاجتی نمی رفت نسخه حاشیه موصوفه را در این مدت از ایشان نخواسته بودیم تا اینکه در این ایام به مناسبتی ناچار به تحقیق در این موضوع گردیده، او لآن سخه خطی یادشده را از جناب آقای مهدوی طلبیدیم که معظم له به لطف خاص خود آن را مرحمت فرمود و ثانیاً برای اطمینان خاطر از شخص آقای مهدوی چگونگی اطلاع شیخنا العلامه صاحب الذریعه را زین نسخه جویاشدیم که معظم له اظهار داشتند در اوائل سنه ۱۳۶۳ به نجف اشرف مشرف و به ملاقات آن مرحوم نائل آمده و اطلاع وجود نسخه موصوفه حاشیه و تواریخ مرقوم در آن را به شرحی که در جلد ششم ذریعه و کرام آمده به ایشان داده اند.

بعد از این مذاکره با آقای مهدوی یقین کامل حاصل شد که منحصر اطلاع مرحوم صاحب الذریعه درباره تاریخ وفات میرزا ابو طالب از ناحیه آقای مهدوی است ولاغير.

اینک بپردازیم به کیفیت نسخه خطی حاشیه سیوطی :

این نسخه کامل که دارای ۲۳۲ صفحه به اندازه تقریباً وزیری است تمام‌آبه خط مرحوم آقا سید محمد حسن بن محمد تقی موسوی اصفهانی (متولد حدود ۱۲۰۷ متفوی ۱۲۶۳) که از سادات علماء و علماء سادات اصفهان و دارای تألیفات عدیده بوده و آن را به سال ۱۲۳۹ از روی نسخه اصل خط محسنی استنساخ نموده؛ چنانکه خود در پایان نسخه چنین نوشته است: «وقد كتب من نسخة المصنف في سنة تسع وثلاثين ومائتين بعد الألف سنة ۱۲۳۹». بعد از آن خاتم کاتب «عبده محمد حسن الموسوی» و بعد این عبارت باز به خط خود کاتب نسخه: «وقد فاز إلى رحمة الله الغني مصطفى قبل ذلك بستین في طریق مکة، رحمة الله عليه». انتهى.

وأگر چه کاتب در این جنام خود را ننوشت، لكن علاوه بر اینکه در موضع بسیار در سراسر نسخه تعلیقاتی از خود نگاشته و در همه موضع نام خود را به صورت «محمد حسن الموسوی» قید کرده است، خط آن مرحوم به قرینه تألیفات بسیاری که ازوی باقی مانده و به نظر اینجانب رسیده

کاملاً در نزد حقیر و هم نزد نواده فاضل محترم کاتب یعنی جناب آقای مهدوی که مالک فعلی این نسخه هاست معروف و معلوم و جای هیچ شباهی نیست.

در اینجا به این نکته نیز اشارت لازم است که اگر چه مرحوم آقا سید محمد حسن موسوی به عین سال فوت میرزا أبو طالب تصویر نفرموده لکن به نظر می رسد که برای ایشان محقق بوده است که آن مرحوم دو سال قبل از تاریخ استنساخ حاشیه - که ۱۲۳۹ بوده - در راه مکه در گذشته است و آن به ناچار سال ۱۲۳۷ خواهد بود.

عجاله بیش از این مقدار از احوال مرحوم میرزا أبو طالب اطلاعی نداریم و شاید اگر نسخ دیگری از حاشیه به دست آید یا خاندان او شناخته شود چیزی دقیق تر حاصل گردد، اما مراجع به شاگردی آن مرحوم در نزد صاحب ریاض المسائل و اینکه تألیفات دیگری نیز داشته که این مطالب برای او لین بار در تکمله امل الام عنوان شده نیز را قم این سطور را آگاهی در دست نیست (اعل الله يحدث بعد ذلك أمراً) ^۸ ضمناً با تمام وصف علمیت صاحب عنوان، معلوم می شود که وی چندان از مشاهیر علماء اصفهان و مشار بالبنان نبوده، چون مطلقاً بوجه من الوجهه نامی از او در کتاب مستطاب روضات الجنات دیده نمی شود، اگر چه این مطلب منافات با علمیت و کمال او ندارد، و چه بسیار از اینگونه دانشمندان لا سیما متنخصصان در برخی از علوم و فنون، مقارب زمان صاحب روضات أعلى الله تعالى مقامه - یا معاصر آن مرحوم در اصفهان و جاهای دیگر می زیسته اند، لکن چون از مشاهیر نبوده اند نامشان در روضات نیامده است. ^۹

مع ذلك از آنجاکه کتاب سیوطی (البهجه المرضية في شرح الألفية) یکی از کتب مهم درسی طلاب از قدیم الأيام إلى الآن وبسیاری از مطالب آن محتاج توضیح و تفسیر بوده و مرحوم میرزا أبو طالب که علی القاعدة خود یکی از مدرسین آن کتاب بوده، و چنانکه در مقدمه حاشیه اش متعرض شده آن را به خاطر استفاده مشتغلین به کتاب سیوطی تألیف کرده و اتفاقاً حاشیه بسیار مفیدی از کار درآمده، لهذا از همان زمان نویسنده شهرت یافته و طلاب و مشتغلین، آنرا استنساخ می نموده اند تا هنگامی که چاپ سنگی در ایران رواج یافته و به کرات - چه مستقلأ و چه در هامش کتاب سیوطی - آن را به طبع رسانده اند، و اینک یک نسخه خطی از اصل کتاب در دست اینجانب است که کاتب آن جد امجد امی حقیر مرحوم حجه الاسلام حاج میرسید علی موسوی چهارسوقی فرزند مرحوم عالم بزرگ حاج میرسید محمد برادر بزرگ تر صاحب روضات الجنات - قدس الله أرواحهم - و در سال ۱۲۶۹ کتابت نموده و از اول تا آخر نسخه بسیاری از حواشی مرحوم میرزا أبو طالب را هم در هامش نوشته؛ همچنانکه مقداری از تعلیقات دیگران را بر سیوطی نیز قید کرده است، و در همین نسخه والد اینجانب مرحوم حجه الاسلام آقا میرزا سید محمد هاشم روضاتی تعلیقاتی بر چندین موضع از حاشیه میرزا أبو طالب مرقوم فرموده که بسیار مغتنم است.

۸. ولادت صاحب روضات (۱۲۲۶)، آیه ۱.
خوانسار، وفات ۱۳۱۳ در اصفهان.
بس از گذشتن پنج ماه از نگارش
این مقاله اطلاع یافته که نسخه ای
از حاشیه أبو طالب به خط مؤلف
روضات -رحمه الله عليه- در نزد یکی
از منسوبيین محترم مام موجود است.

به هر جهت، کتاب مورد بحث و مؤلف محققش از آغاز قرن ۱۳ همه جا معروف و مشهور و مشار بالبنان بوده‌اند و اینجانب مستبعد نمی‌دانم که مرحوم آقا سید محمد حسن موسوی کاتب نسخه سابق الذکر خود نیز از جمله شاگردان میرزا أبوطالب واز دوستان و مرادین فرزندانش بوده که پس از فوت آن مرحوم نسخه اصل حاشیه را به دست آورده واستنساخ کرده است، و چون سید معزی‌الیه ساکن محله خواجو بوده اینجانب مجرّد احتمالی می‌دهد که مرحوم میرزا أبوطالب نیز در همان محله که از محلات مشهوره قدیمی و در جنوب شرقی داخل شهر اصفهان واقع است ساکن بوده و شاید به صرف احتمال میرزا أبوطالب خواجوئی که فقط به همین اندازه نامش در ظهر نسخه‌ای نفیس از کتاب شریف تهدیب الأحكام شیخ طوسی آمده به این عبارت «عاریه از میرزا أبو طالب خواجوئی» همین صاحب عنوان ما یعنی محسنی سیوطی باشد، و این نسخه که در غره ۱۲۴۴ به تملک آیة الله صاحب روضات- به اتبیاع در آمده اینک در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران موجود است، و شاید با مراجعت دقیق به آن نسخه، اثری دیگر از صاحب عنوان در آن یافت شود، «و هذا صرف احتمال».

در خاتمه این مقاله ذکر این مطلب نیز لازم است که اعتماد السلطنه محمد حسن خان (۱۳۱۳م) در کتاب نفیس المأثر والآثار (ص ۲۲۶) نیز نامی از مرحوم میرزا أبوطالب به میان آورده و او را صریحاً اصفهانی وصف کرده است، و این به مناسبت ذکری از نواده آن مرحوم است که در باب دهم (مخصوص احوال مشاهیر زمان ناصرالدین شاه) عنوان شده. و در آنجا گوید که جمعی از اعقاب میرزا أبوطالب به طهران منتقل شده‌اند. و این است عین عبارت آن کتاب که به سال ۱۳۰۶ قمری در طهران به طبع رسیده:

میرزا محمد حسین. از نژاد میرزا أبوطالب اصفهانی محسنی شرح سیوطی است بر الفیه ابن مالک. اسلافش در معیت اسلاف سرکار شریعت‌دار میرزا زین العابدین امام جمعه از اصفهان به طهران آمده‌اند و در این خاندان، کرم و فتوت آنچنان همی بوده و هستند که سلمان در دوره عصمت و نبوت. و مشاریه خود در فن صکوک و سجلات که علامه آملی در نفائس الفتنون آن را از فروع علوم شرعیه شمرده است و شرحی در قواعد آن برنگاشته، مهارتی فائق و حذقی لائق دارد، کتب شرط و معاملات و عقود و ایقاعاتی که در محضر شریف جناب مستطاب امام جمعه مؤمنی‌الیه می‌گذرد جمله به تعبیر و تجییر اوست و شرعیات ملل مختلفه دار الخلافه نیز از وزارت جلیله امور دول خارجه و ملل متباينه داخله به بیان و بیان او راجع گردیده و هم غالباً در مسجد سلطانی دار الخلافه از جانب امام سابق الالقاب به انشاد خطب رسميه می‌پردازد و مناسب هر وقت راخطا به از خاطر خویش می‌آغازد. اینک از چند سال می‌باشد که بر حسب حُکم همایونی به لقب مُعتمد الشريعة مدعو است و در تحت تشریف دولتی مخبأ.

و چه بساکه اگر تحقیق به عمل آید خاندان و نوادگان این معتمد الشریعه در طهران شناخته و به آثار نیاکانشان دسترسی پیدا شود. اینک این مقاله را به همین جا ختم می کنیم . والحمد لله علی التوفیق و صلی الله علی رسوله والائمه من ذریته .

سید محمد علی روضاتی

اصفهان به تاریخ هشتم جمادی الآخره ۱۳۹۸ قمری
مطابق ۲۶ اردیبهشت ماه باستانی ۱۳۵۷ ش

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

كتاب شيعه ۱۱۱

سال اول، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۸۹

[سرگذشت نامه ها]

حوالی میرزا ابرهیل اسحقیانی